

РОЗРОБКА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ВЕКТОРІВ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

DEVELOPMENT OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE FORMATION OF STRATEGIC VECTORS OF COMPETITIVENESS MANAGEMENT OF MACHINE ENTERPRISES

В статті визначено, що успіх діяльності підприємств машинобудування, позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках, стабільність функціонування залежать від рівня конкурентоспроможності. Встановлено, що конкурентоспроможність визначає ефективність діяльності підприємств машинобудування, відображає якість продукції, задоволення потреб споживачів, рівень конкурентної боротьби. Обґрунтовано, що на підприємствах слід здійснювати управління конкурентоспроможністю, що дозволить організувати, спланувати даний процес, приймати якісні стратегічні рішення. Задля підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю існує потреба у використанні певного інструментарію, механізмів, систем, методів. Запропоновано теоретико-методичний підхід до формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування шляхом реалізації факторного, системного, процесного підходів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, стратегічні вектори управління конкурентоспроможністю, конкурентні переваги, конкурентний потенціал, підприємства машинобудування.

В статье определено, что успех деятельности предприятий машиностро-

ения, позиции на внутреннем и внешнем рынках, стабильность функционирования зависят от уровня конкурентоспособности. Установлено, что конкурентоспособность определяет эффективность деятельности предприятий машиностроения, отражает качество удовлетворения потребностей потребителей, уровень конкурентной борьбы. Обосновано, что на предприятиях следует осуществлять управление конкурентоспособностью, что позволит организовать, спланировать данный процесс, принимать качественные стратегические решения. Для повышения эффективности управления конкурентоспособностью существует потребность в использовании определенного инструментария, механизмов, систем, методов. Предложено теоретико-методический подход к формированию стратегических векторов управления конкурентоспособностью предприятий машиностроения путем реализации факторного, системного, процессного подходов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, управление конкурентоспособностью, стратегические векторы управления конкурентоспособностью, конкурентные преимущества, конкурентный потенциал, предприятия машиностроения.

УДК 338.1

<https://doi.org/10.32843/bses.51-40>

Гамова О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерний інститут Запорізького національного університету

Gamova Oksana

Engineering Institute of Zaporizhzhia National University

Machine-building enterprises need to increase the efficiency of competitiveness management to improve financial and economic performance. An important condition for successful management of the competitiveness of enterprises is the introduction of tools, mechanisms, methods. Their use for competitiveness management will affect the formation of competitive potential, development of competitive advantages, the level of competitiveness of enterprises and products, strategic and tactical decisions, business development, the state of production and economic activity. Therefore, the study of the outlined problem on the example of mechanical engineering enterprises deserves attention. The main goal of this paper is to development of theoretical and methodological approach to the formation of strategic vectors of competitiveness management of mechanical engineering enterprises. This study combines a new theoretical, methodological approach to the development of theoretical and methodological approach to the formation of strategic vectors of competitiveness management of mechanical engineering enterprises. Theoretical and practical recommendations for determining the strategic vectors of competitiveness management of machine-building enterprises have been developed. The main purpose of defining and applying strategic management vectors is to achieve a synergistic effect, is to increase the competitiveness of all areas of activity through the introduction of management tools, implementation of competitive strategy and models of strategic management of enterprise competitiveness, application of conceptual bases of competitive development long term. Theoretical and practical recommendations are of both theoretical and practical importance for mechanical engineering enterprises, which allow to systematize the sequence of definition of strategic control vectors, clarify their set, generalize and justify their use, determine optimal conditions for their compliance and predict the consequences for enterprises as a result. implementation. Under the condition of introduction of strategic vectors of competitiveness management at machine-building enterprises the result will be improvement of strategic competitiveness management, growth of efficiency of functioning, reception of synergistic effect, successful development in the long run.

Key words: competitiveness, competitiveness management, strategic vectors of competitiveness management, competitive advantages, competitive potential, machine-building enterprises.

Постановка проблеми. Підприємства машинобудування потребують підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю для підвищення фінансових, господарських результатів діяльності. Важливою умовою успішного управління конкурентоспроможністю підприємств є впровадження інструментів, механізмів, методів. Їх використання для здійснення управління конкурентоспроможністю вплине на формування конкурентного потенціалу, розробку конкурентних пере-

ваг, рівень конкурентоспроможності підприємства та продукції, прийняття стратегічних і тактичних рішень, розвиток бізнесу, стан виробничо-господарської діяльності. Тому дослідження окресленої проблеми на прикладі підприємств машинобудування заслуговує на увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління конкурентоспроможністю, оцінки конкурентоспроможності підприємств досліджено у роботах: Балабанова Л.В., Холод В.В.

[1]; Воронкова А.Е. [2]; Драган О.І. [3]; Касич А.О., Глущенко Д.О. [4]; Коваленко О.В., Безверха І.І. [5]; Мікловда В.П., Брітченко І.Г., Кубіній Н.Ю., Колодинський С.Б., Ціцак Л.М. [6]; Рибаківа Т., Костьєв О. [7]; Черкас В.В. [8]; Чернявський А.Д., Філіппов М.І. [9]; Ярмач М.Р., Довгопола Ю.С. [10].

На сьогоднішній день питання розробки стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю залишається не дослідженим, оскільки дані вектори не розроблені для підприємств машинобудування. Тому доцільним є формування стратегічних векторів та визначення їх результатів для підприємств машинобудування.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретико-методичного підходу до формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняні та закордонні вчені досліджували питання визначення сутності конкурентоспроможності, здійснення стратегічного управління, використання системи, організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю, визначення факторів впливу та способів підвищення конкурентоспроможності, але відсутнє визначення та набір стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю для підприємств машинобудування. Отже, існує потреба у встановленні послідовності вибору стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю та уточненні їх переліку, що дасть змогу їх дотримуватися на підприємствах машинобудування. Під час уточнення набору стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю нами було враховано сферу діяльності підприємств машинобудування та вплив конкурентного середовища, конкурентних переваг, конкурентного потенціалу, конкурентної стратегії, застосування інструментарію управління, що дозволило сформулювати перелік векторів.

Нами розроблено теоретико-практичні рекомендації до визначення стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування (рис. 1).

Теоретико-практичні рекомендації мають як теоретичне, так і практичне значення для підприємств машинобудування, які дозволяють систематизувати послідовність визначення стратегічних векторів управління, уточнити їх набір, узагальнити та обґрунтувати доцільність їх використання, визначити оптимальні умови щодо їх дотримання та прогнозувати наслідки для підприємств в результаті їх впровадження. За умови впровадження стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю на підприємствах машинобудування результатом буде удосконалення стратегічного управління конкурентоспроможністю, зростання ефективності функціонування,

отримання синергійного ефекту, успішний розвиток у довгостроковому періоді.

Процес формування і визначення стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю залежать від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів і тому доцільним є використання факторного підходу, що орієнтований на дослідження, врахування впливу чинників. Врахування чинників впливу дасть змогу визначити чіткий перелік стратегічних векторів управління. Також дотримання факторного підходу дасть змогу встановити можливості до раціонального використання стратегічних векторів управління, досягнення бажаного ефекту, забезпечить ефективне стратегічне управління конкурентоспроможністю. Одночасно, передбачається врахування чинників впливу під час розробки і прийняття тактичних, стратегічних рішень, встановлення взаємозв'язків між стратегічними векторами управління, формування цілей, завдань, мети, визначення забезпеченості ресурсами.

Системний підхід має довгостроковий характер та під час формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю передбачає узгодженість дій, мети, завдань векторів управління, високий рівень інформованості; пристосування та врахування впливу чинників ринкового середовища; встановлення зв'язків між стратегічними векторами управління та стратегією розвитку підприємства, загальною системою управління; забезпечує поетапне формування і використання стратегічних векторів управління; всі вектори є взаємопов'язаними та є цілісною системою. Відповідно до системного підходу стратегічні вектори управління є комплексом заходів, напрямів, способів, які мають стратегічний характер та є стратегічним інструментом, що направлений на досягнення стратегічної мети, загальне зростання конкурентоспроможності підприємства.

Процесний підхід під час визначення стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю дає змогу їх розглянути як набір взаємопов'язаних процесів, що реалізується протягом довгострокового періоду та забезпечує ефективність їх використання. При цьому, всі стратегічні вектори управління є взаємопов'язаними та процесний підхід дозволяє визначити більш оптимальні способи їх використання, підвищити якість стратегічного управління конкурентоспроможністю, врахувати динамічність ринкового середовища та реагувати на його зміни, встановити узгодженість стратегічних векторів управління, забезпечує обмін інформаційними даними, зниження ризиків від здійснення процесів в рамках стратегічних векторів управління, скорочення витрат на використання стратегічних векторів управління, тривалості виконання стратегічних завдань, підвищення контролю за досягненням завдань, обґрунтованість та оптимізацію процесу розробки, прийняття оперативних рішень, орієнтацію на досягнення синергійного

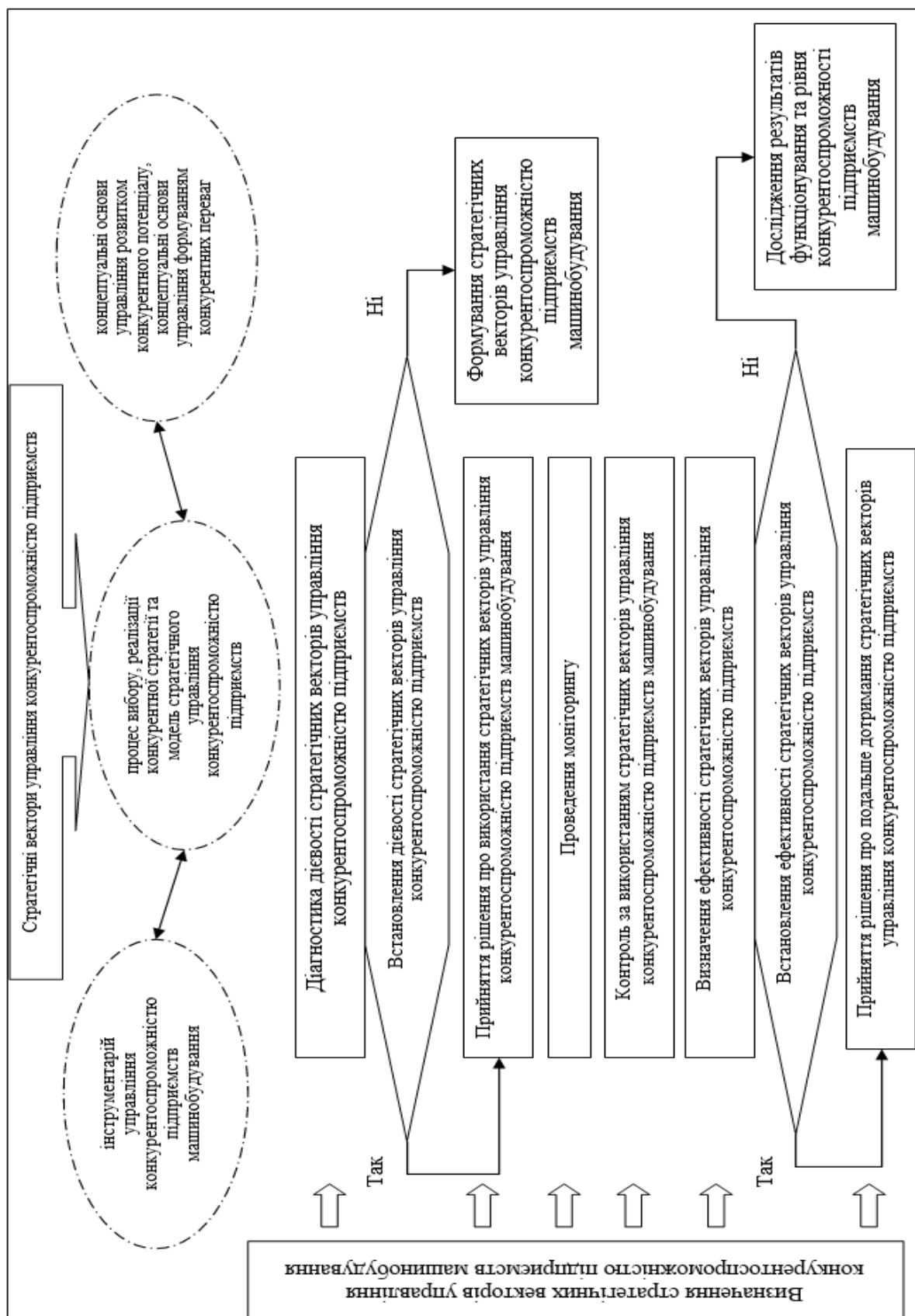

Рис. 1. Стратегічні вектори управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування

Джерело: розроблено автором

ефекту, а також незалежність процесу стратегічного управління.

Основною метою визначення та застосування стратегічних векторів управління є досягнення синергійного ефекту, тобто забезпечення підвищення конкурентоспроможності всіх сфер діяльності через впровадження інструментарію управління, реалізацію конкурентної стратегії та моделі стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємств, застосування концептуальних основ управління розвитком конкурентного потенціалу, концептуальних основ управління формуванням конкурентних переваг у довгостроковому періоді.

Доцільно здійснювати дослідження внутрішніх і зовнішніх чинників. Це обумовлено тим, що перш ніж обрати стратегічні вектори управління слід визначити вплив чинників ринкового середовища, проаналізувати їх, встановити рівень впливу та врахувати при прийнятті тактичних, стратегічних рішень.

Поряд з цим, обов'язковим є також дослідження результатів функціонування та рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудування. Від комплексної ефективності діяльності підприємства та рівня його конкурентоспроможності залежить визначення векторів стратегічного управління та їх вибір. Під час дослідження ефективності функціонування підприємства здійснюється аналіз показників фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, платоспроможності, а також окремо аналізуються показники щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Наступним етапом є визначення потреби до формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю на підприємствах машинобудування. За результатами дослідження і визначення впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, з'ясування ефективності функціонування, рівня конкурентоспроможності підприємства обирається один із варіантів, а саме: негативний вплив оточуючого середовища, погіршення досліджуваних показників є підставою для подальшого визначення та використання стратегічних векторів управління; змінність ринкового середовища, зростання досліджуваних показників є підставою для формування та вибору окремих стратегічних векторів управління в залежності від очікуваного результату від їх застосування.

Також передбачається здійснення підготовчих заходів щодо формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю. Даний етап охоплює оцінку готовності підприємства до використання стратегічних векторів управління та визначення ресурсного забезпечення для визначення набору стратегічних векторів управління.

Переходимо до етапу формування стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування, тобто передбача-

ється здійснення заходів щодо визначення чіткого набору стратегічних векторів управління.

Також запропоновано набір стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств: інструментарій управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування; процес вибору, реалізації конкурентної стратегії та модель стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємств; концептуальні основи управління розвитком конкурентного потенціалу, концептуальні основи управління формуванням конкурентних переваг.

Наступний етап – діагностика дієвості стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств. Для визначення дієвості стратегічних векторів управління здійснюється прогноз очікуваних результатів від їх застосування.

Потім відбувається прийняття рішення про використання стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування. На даному етапі відбувається впровадження стратегічних векторів управління та в залежності від стану ефективності функціонування, рівня конкурентоспроможності досліджувано підприємств машинобудування обирається повна, часткова, вибіркова реалізація стратегічних векторів управління. Обов'язковою умовою дієвого використання стратегічних векторів управління є правильний їх вибір та врахування ефективності функціонування підприємства, рівня конкурентоспроможності.

За умови реалізації стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю необхідним є проведення моніторингу. Тобто, проводиться постійне спостереження за досягненням цілей, врахуванням чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, процесом формування та використання стратегічних векторів управління, встановленням взаємозв'язків між ними, злагодженістю розробки і прийняттям тактичних, стратегічних управлінських рішень, рівнем досягнення бажаних результатів.

Одночасно проводиться контроль за використанням стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування. Тобто спеціальний підрозділ зі стратегічного управління конкурентоспроможністю повинен контролювати ефективність використання відповідних стратегічних векторів управління, слідкувати за досягненням цілей, очікуваних результатів, прийняттям і реалізацією управлінських рішень, виявляти відхилення у досягненні цілей в короткостроковому та довгостроковому періодах, усунути виявлені відхилення та інформувати керівництво підприємства, структурних підрозділів.

Переходимо до етапу визначення ефективності стратегічних векторів управління конкурентоспроможністю підприємств.

Останній етап – прийняття рішення про подальше дотримання стратегічних векторів управління. Враховуючи результати попереднього етапу та за умови досягнення бажаних результатів доцільним є використання стратегічних векторів управління у довгостроковому періоді, що забезпечить успіх функціонування підприємства машинобудування, його розвиток у довгостроковому періоді у порівнянні з конкурентами та враховуючи негативний вплив чинників зовнішнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Набір стратегічних векторів управління конкурентоспроможності адаптований до діяльності лише підприємств машинобудування, оскільки він адаптований до особливостей їх функціонування. Отже, запропоновано стратегічні вектори управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування, тобто інструментарій управління конкурентоспроможністю підприємств машинобудування, процес вибору, реалізації конкурентної стратегії та модель стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємств, концептуальні основи управління розвитком конкурентного потенціалу, концептуальні основи управління формуванням конкурентних переваг. Їх використання на підприємствах машинобудування сприятиме формуванню конкурентних переваг, розвитку конкурентного потенціалу, зростанню конкурентоспроможності, покращенню сфер функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств : навчальний посібник. Київ : «Професіонал», 2006. 448 с.
2. Воронкова А.Е. Конкурентоспроможність підприємства: механізм управління та діагностика. *Економіка промисловості*. 2009. № 3. С. 133–137. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/9830>
3. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти : монографія. Київ : ДАККІМ, 2006. 160 с.
4. Касич А.О., Глушченко Д.О. Теоретичні та практичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 65–70. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3640&i=13>
5. Коваленко О.В., Безверха І.І. Механізм стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємств металургії на основі логістичного підходу. *Економіка та держава*. 2015. № 10. С. 82–86. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3336&i=19>
6. Мікловда В.П., Брітченко І.Г., Кубіній Н.Ю., Колодинський С.Б., Ціцак Л.М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: епістологічні підходи та практична проблематика : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2013. 307 с.
7. Рибаківа Т., Костєв О. Аналіз і оцінка конкурентоспроможності промислового підприєм-

ства. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 11(3). С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_11%283%29__7

8. Черкас В.В. Основи управління конкурентоспроможністю потенціалу підприємства та методи її забезпечення. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 9(2). С. 71–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bzes_2016_9%282%29__17

9. Чернявський А.Д., Філіппов М.І. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навчальний посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 234 с.

10. Ярмак М.Р., Довгопола Ю.С. Розвиток інструментарію управління конкурентоспроможністю підприємства на основі бенчмаркінгу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 23(2). С. 18–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23%282%29__6

REFERENCES:

1. Balabanova L.V., Kholod V.V. (2006). *Stratehichne marketynhove upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstv: navchalnyi posibnyk* [Strategic marketing management of enterprise competitiveness: a textbook]. Kyiv: Professional. (in Ukrainian)
2. Voronkova A.E. (2009). *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: mekhanizm upravlinnia ta diahnostyka* [Competitiveness of the enterprise: management mechanism and diagnostics]. *Industrial economics*, vol. 3, pp. 133–137. Retrieved from: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/9830> (in Ukrainian)
3. Dragan O.I. (2006). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstv: teoretychni aspekty: monohrafiia* [Management of enterprise competitiveness: theoretical aspects: monograph]. Kyiv: DAKKIM. (in Ukrainian)
4. Kasich A.O., Glushchenko D.O. (2016). *Teoretychni ta praktychni aspekty upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Theoretical and practical aspects of enterprise competitiveness management]. *Economy and state*, vol. 11, pp. 65–70. Retrieved from: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3640&i=13> (in Ukrainian)
5. Kovalenko O.V., Bezverkha I.I. (2015). *Mekhanizm stratehichnoho upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstv metalurhii na osnovi lohystychnoho pidkhopu* [Mechanism of strategic management of competitiveness of metallurgical enterprises on the basis of logistic approach]. *Economy and state*, vol. 10, pp. 82–86. Retrieved from: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3336&i=19> (in Ukrainian)
6. Miklovda V.P., Britchenko I.H., Kubinii N.Iu., Koldynskiy C.B., Tsitsak L.M. (2013). *Stratehichne upravlinnia konkurentospromozhnistiu: epistomolohichni pidkhopu ta praktychna problematyka: monohrafiia* [Strategic competitiveness management: epistemological approaches and practical issues: monograph]. Poltava: PUET. (in Ukrainian)
7. Rybakova T., Kostev O. (2012). *Analiz i otsinka konkurentospromozhnosti promyslovoho pidpriemstva* [Analysis and assessment of the competitiveness of an industrial enterprise]. *Economic analysis*, T. 11(3), pp. 28–31. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_11%283%29__7

8. Cherkasy V.V. (2016). Osnovy upravlinnia konkurentospromozhnistiu potentsialu pidpriemstva ta metody yii zabezpechennia [Fundamentals of managing the competitiveness of enterprise potential and methods of its provision]. *Black Sea Economic Studies*, vol. 9(2), pp. 71–74. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_9%282%29__17 (in Ukrainian)

9. Cherniavskiy A.D., Filippov M.I. (2011). Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Enterprise competitiveness management:

a textbook]. Kyiv: SE "Ed. House "Staff". (in Ukrainian)

10. Yarmak M.R., Dovgopol Y.S. (2017). Rozvytok instrumentarii upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva na osnovi benchmarkinhu [Development of tools for managing the competitiveness of the enterprise on the basis of benchmarking]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Economics and Management*, issue 23(2), pp. 18–23. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23%282%29__6 (in Ukrainian)